

M.A.LIBRARY, A.M.U.

PE16977

مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ

الحمد لله الذي بآيات ودرحالات بادیہ پیمایان میادین حقیقت و معجزات الهیہ

گلشن ار

از تصنیف لطیف

امامی جناب فیضیاب برگزیده زمان قطب دوران اعلیٰ حضرت شیخ نجم الدین محمود شبیری رحمۃ اللہ علیہ
بسی تمام حسن ارتقا نام

دریاد و از فضائل نامتای شیخ جمال محمد اکبر شمس الدین تاجران کتب علوم شرقی

کشتیری بازار لاہور

۱۳۴۴

طبع رفاد عالمی پریس لاہور باہتمام میاں ذرا الحق زلیخا طبع پرشید

قیمت ۸۰

۵۰۰ طبع

زندگی سے مرگ تک لازم تلاش علم ہے

رباعیات مولانا ابوالکیر بادای یعنی جوہر عیسیٰ
لسان العصر خان بہادر مولانا ابوالکیر حسین ابوالکیر آبادی

سشن ج مروج - - - - - ۱۲

نظم دروولی یا ایکسٹیم کا خطاب - ہلال عید کے
مصحفہ ڈاکٹر اقبال - ہلدی طلبہ کیجئے لکچرنگ تم

ہو جانے پر دوبارہ نہیں چھپے گی ۱۲

فیلافت اور اسلام مصنفہ ڈاکٹر سر قبال ۱۳

مراۃ العارفین فی تفسیر قرآن العابدین ترجمہ

اردو مصنفہ سید شہدائیم حسین علیہ السلام ۱۴

منحرفہ السالکین ترجمہ اردو ارشاد اطالین

از حضرت قاضی شہداء احمد حنفی نقشبندی بانی تری

جس میں دلالت کی حقیقت ۱۰: لیا، اللہ کی

شناخت اور ان سے تعلق رکھنے اور فائدہ

اٹھانے کے طریقہ اور مرید و مرشد کے آداب

ہدایت نامہ طور پر بیان کئے گئے ہیں - قیمت ۶

گنجینہ ہدایت ترجمہ اردو کیمائے سعادت

مع سوانحی حضرت امام الزکیہ از مولانا شبلی خانی

مروج - کتاب کیجئے ایک گنجینہ معرفت الہی ہے

لیکھ کاہنہ: شیخ جان محمد المہر شیش

سب سے بڑی خوبی اس کتاب کی یہ ہے کہ اگر پڑھو

جائے - تو طبیعت سیر نہیں ہوتی - اس میں امام

صاحب نے نہایت ضروری مسائل پر بحث کی ہے -

مثلاً فلسفہ نماز روزہ - حج - زکوٰۃ - حمد - عبادت

بغض بکینہ دریا - دشمنی عبادات باطنی وغیرہ -

میں ایسے دلچسپ مضمون ہیں - جن پر بحث

کی ہے - اور جو پڑھنے سے تعلق رکھتے ہیں -

نگار از مہند - نونہ قاضی علی انصاری

امید را پیوری - اس میں قدیم شہزادے اردو

کے دلچسپ حالات اختصار کو مد نظر رکھ کر

نونہ کلام درج ہیں - طلبہ علم اب اردو کے

نئے نیا میں مفید کتاب ہے - قیمت ۳

رباعیات مولانا خرم خیا م حالات مد نگارہ

اشعار کے قلم کے گوشتی اور ایمین میں درج

نہیں ہے - قیمت ۳

رباعیات حضرت سلطان شیخ ابو سعید

مرشد طریقت حضرت پیران پیر مد حالات

ترجمہ و شرح اردو قیمت ۳

عمر

تاجران کتب لاہورنگہ کشمیری بازار

بسم الله الرحمن الرحيم

بنام آنکه جان را فکرت آموخت
 ز فیض هر دو عالم گشت روشن
 توانی که در یک طرفه العین
 چو قاف قدرتش دم بر تلمذ
 از آن دم گشت پیدا جان عالم
 و آدم شد پیدای عقل و تمیز
 چو خود را دید یک شخص مستین
 ز جزی سوئے کلی یک سفر کرد
 جهان را دید امر اعتباری
 جهان و خلق امر از یک نفس شد
 و لے آن جایکه آمدن نیست
 باطل غیث راجع گشت اشیا
 تعالی الله قدیے کو به یک دم
 جهان خلق و امر ای جاکی شد
 همه از و هم تحت این صورت غیر

چراغ دل ز نور جان برافروخت
 ز فیض خاک آدم گشت گلشن
 ز کاف و نون برون آورد کونین
 هزار انفتش بر لوح عدم زد
 و زان دم شد بودید خاک آدم
 که تا دانست از آن اصل همه چیز
 تفکر کرد تا خود کیست من
 و ز آن جا باز بر عالم گذر کرد
 چو واحد گشته و را عدد ساری
 که هم آن دم که آمد از پس شد
 شدن چون بگری جز آمدن نیست
 همه یک چیز شد پنهان و پیدای
 کند آغاز و انجام دو عالم
 یکے بیار و بسیار اندکے شد
 که نقطه دائر است از سرعت سیر

یکے خط است از اول تا آخر
 و پس ره انبیا چوں ساز بایند
 و زایشان سید گشت سالار
 احد و سیم احد گشت ظاہر
 برو ختم آمده پایان این راه
 مقام و گشتایش جمع جمعیت
 شد او در پیش و دلهما جلد در پی
 و پس ره انبیا باز از پس و پیش
 بگذریش چوں گشتند واقف
 یکے از بحر وحدت گذشت اناسی
 یکے را علم ظاہر بود حاصل
 یکے گوهر بر آورد و دہن شد
 یکے از جزو کل گفت این سخن باز
 یکے از زلف و خال و خط عیاں کرد
 سخنها چوں بدین منزل افتاد

برو خلق جهان گشته مسافر
 دلیل و رہنمائی کار وانش
 ہم او اول ہم او آخر و رایں کار
 در این دور اول آمد عین آخر
 وزه منزل شده ادعوی الله
 جمال جانفرایش شمع جمعیت
 گرفته دست دلهما دامن و
 نشانی داده اند از منزل خویش
 سخن گفتند در معصوم و عارف
 یکے از قرب و تبسیر زورق
 نشانی داده از خشکی و صاحب
 یکے بگذاشت آن نزد صدف شد
 یکے کرد از قدیم و محدث آغاز
 شراب و شمع شاد در ابیاں کرد
 در افهام خلافت مشکل افتاد

کے را اندرین معنی است پوایں
 ضروری می شود دانستن آن

سبب نظم کتاب

گذشتہ ہفت وہ از ہفت صد سال
 رسولے با ہزاراں لطف و احسان
 بزرگے کا ندراں جا بود مشہور
 ہمہ اہل خراساں از کہ وہ
 نوشتہ نامہ در باب معنی
 در آنجا مشکلی چند از عبارت
 بنظم آورد وہ و پر سیدہ یک یک
 رسول آں نامہ را برخواند ناگاہ
 در آن مجلس عزیزاں جملہ حاضر
 یکے کو بود مرد کار دین
 مرا گفتا جو ابے گوئی در دم
 بد و گفتم چہ حاجت کین سائل
 بے گفتا ولے بردن مسئل
 پس از الحاح ایشان کردم آغاز
 بیک لحظہ میان جمع بسیار
 کنوں از لطف و احسانے کہ دارند

از ہجرت ناگہاں دہشتہ شوال
 رسید از خدمت اہل خراساں
 وراقسام ہنرچوں چشمہ نور
 بگفتہ کا ندراں صمد از ہمہ بہ
 فرستادہ برابر باب معنی
 ز مشکلمائے ارباب اشارت
 جہانے معنی اندر لفظ اندک
 فتاد احوال او حالے در افواہ
 براں سکیں ہمہ گشتند ناظم
 ز ما صمد باز این معنی شنیدہ
 کہ آںجا نفع گیرند اہل عالم
 نوشتم بارہ اندر رسائل
 ز تو مستور می داریم مامول
 جواب نامہ را و لفظ ایجاز
 بگفتم این سخن بے فکر و تکرار
 ز ما این خودگی با در گذارند

ہمہ دانند کس کس در ہنہ عمہ
 براں طبع اگر چہ بود محاور
 ز نثر ارچہ کتب بسیار می خست
 عروض و قافیہ معنی نہ سجد
 معانی ہرگز اندر حرف ناید
 چو باز حرف خود در تنگ نایم
 نہ فخر است این سخن کہ باب شکر است
 ہر از شا عسری خود عار ناید
 اگر چہ زین منط صد عالم اسرا
 ولے این بر بیل اتفاقت
 علی الجملہ جواب نامہ در دم
 رسول آں نامہ را بستہ با عوار
 دگر بارہ عزیز کار فرماے
 ہماں معنی کہ گفتی در بیان آر
 سنی دیدم در اوقات آں محالے
 کہ وصف او گفتگو محالست
 ولی بروفت قول فائز دین

نکر وہ ہیج قصد گفتن شعر
 ولے گفتن نبود الا ہنار
 بنظم مشنوی ہرگز نہ پرداخت
 بہ حرفی درو معنی بخت
 کہ بجز قلام اندر ظرف ناید
 چہا حرفی دیگر بروے فزائیم
 بہ نزد اہل دل تمہید عذر است
 کہ در صد تہن چوں عطار ناید
 بود یک شہ از دکان عطا
 نہ چوں دیوار فرشتہ استراقت
 نوشتم یک ہیک نے پیش و نے کم
 و زان را ہے کہ آمد باز شد باز
 مرا گفتا بر آں چیزے پیغزلے
 ز عین علم با عین عیاں آر
 کہ پروازم باو با ذوق و حالے
 کہ صاحب جال و اندکاں چہ حالست
 نہ دوم زو سوال سائل دین

درآمد طوطی نظم بگفتار بگفتم جمله را در ساعتی چند جواب آمد بدل کاین گلشن راست شود زو چشم دلهما جمله روشن	بپے آں تا شود روشن تر سرار بعون و فضل و توفیق خداوند دل از حضرت چو نام نامه در خواست چو حضرت کرد نام نامه گلشن
--	---

سوال

تخت از فکر خویشتم در تحسیر	چه چیز است آنکه گویندش تفکر
----------------------------	-----------------------------

جواب

مرا گفتمی بگو چه بود تفکر تفکر رفتن از باطل شوی حقیقت حکماں کاندیس کردند تصنیف که چون حاصل شود در دل تصور وزو چون گدزی هنگام فکر تصور کال بود بهر تدبیر ز ترتیب تصور های معلوم مقدم چون پدر تاملے چو مادر و لے ترتیب مذکور از چه و چون و اگر باره بر آں گریه نیست تا امید	کمزین معنی پماندم در تحسیر بجز اندر بدیدن کل مطلق چنین گویند در هنگام تعریف تختین نام دے باشد تفکر بود نام دے اندر عرف عبرت بنزد اهل عقل آمد تفکر شود تصدیق نام مفهوم مفهوم نتیجه هست فرزند اے برادر بود محتاج استعمال قانون بر آئینه که باشد محض تقلید
--	--

ره دور و دور از دست این رها کن
 درادر وادی امین زمانی
 محقق را که از وحدت شهود است
 و سبب کمر معرفت نور و صفایید
 بود فکر نکور است و تجرید
 هر آن گس را که ایزد راه ننمود
 حکیم فلسفی چون بود حیران
 از امکان میکند اثبات واجب
 گممه از دور دار سیر معکوس
 چو عقلمش کرد در هستی تو غفل
 ظهور جمله اشیا را بقصد است
 چو بنود ذات حق را خند و همتا
 ندارد ممکن از واجب تمیز
 زبیه نادان که او غور شید تابان
 اگر غور شید بر یک حال بودی
 ذات حق کسے کایر پر تو دوست
 جہاں جبکہ فروغ نور حق دل

چو موئے یک زمان ترک عصا کن
 شتوئی انا اللہ بیگمانی
 نخستین نضره بر نور و جود است
 هر چه بیک که دید اول خدا دید
 پس آنکه آمد از برق تائید
 دستمال منقوش پتج کشود
 نئے بیند ز آشتیا غیر امکان
 اناں حیدراں شد اندر ذات واجب
 گممه اندر تسلسل شیه مجبوس
 فرو چپید را پیش و تسلسل
 و سبب حق را نه مانند و نه دست
 ندانم تا جسم گوشت دانی او را
 چگونہ داندش آن خسر چگونہ
 بنور شمع جود و ربیابان
 شمع او بیک سوال بودی
 نبود یقین فرق از مغز تا پوست
 حق اندر شے ز پیدایمست پنهان

نیاید اندر و تفسیر و تبدیل
 بذات خویشین پیوسته قایم
 بے سرگشتگی و برپیش دارد
 یکے شد فلسفی و یگر حولی
 برو از بهر او چشم دیگر جوے
 ز وحدت دیدن حق شد محصل
 ز یک چشمست ادراکات تنزیه
 که اورا تنگ چشمت گشت حاصل
 کسے کو راط طریق اعترافست
 تباریکی در است از عینم تقلید
 که از ظاہر نہ بیند جز مظاہر
 نشانی داده انداز دیدہ خویش
 تعالی شایء عمتا یقوتوں

چو نور حق ندارد نقل و تحویل
 تو پذیری جہاں خود بہت دیم
 کسے کو عقل دور اندیش دارد
 ز دور اندیشی و عقل و فضولی
 خرد را نہت تاب دید آں روے
 و چشم فلسفی چون بود احوال
 زنا بینائی آمد راہ تشبیه
 ستارخ ذال سبب شد کفر و طبل
 چو آنکہ بے نصیب از ہر کمال است
 کلامے کو ندارد ذوق و حید
 رمدار و دو چشم اہل ظاہر
 از دہر چہ گفتند از کم و بیش
 منزہ ذاتش از چند و چہ چوں

سوال

چرا کہ طاعت و کسے گناہست

کہ امیں فکر مارا شہ طراہست

جواب

ولے در ذات حق محض گناہست

در آلاء فکر کردن شہ طراہست

بود در ذات حق اندیشه باطل
 چو کایاست روشن گشته از ذات
 همه عالم بنور اوست پیدا
 نگنجد نور ذات اندر مظاہر
 را بکن عقل را با حق ہی بیش
 در آن موضع که نور حق ولایت
 فرشته گر چه وارد تہب در گاہ
 چو نور او ملک را پر بسوزد
 بود نور خرد در ذات او نور
 چو مبصر با بصیر نزدیک گردد
 سیاہی گردانی نور ذاتست
 سیہ جز فایض نور بصیریت
 چہ نسبت خاک را با عالم پاک
 سیہ روئی ز ممکن در دو عالم
 سواد الوجه فی الدارین درویش
 چہ میگویم کہ ہست این نکتہ تاریک
 در این مشہد کہ انوار تجلیست

محال محض دان تحصیل حاصل
 نگردد ذات او روشن ز آیات
 کجا او گرد و از عالم ہویدا
 کہ سبحات جلالت ہست قاہر
 کہ تاب خور ندارد چشم خفاش
 چہ جائے گفت گوئی جبریت
 مخفیہ در مقام بی مع اللہ
 خرد را جملہ پاوسہ بسوزد
 بسان چشم سر در چشمہ خور
 بصیرت ادراک او تاریک گردد
 بتاریکی در دل آب حیالتست
 نظر بگذار کایں جائے نظر نیست
 کہ ادراکست عجز از درک ادراک
 جدا ہرگز نشد و اللہ اعلم
 سواد اعظم آمد بے کم و بیش
 شب روشن میان روز تاریک
 سخن وارم و بے ناگفتن اولیست

تمثیل

اگر خواہی کہ بینی چشمہ خور
چو چشمہ سر ندارد طاقت و تاب
از و چون روشنی کمتر نماید
عدم آئینہ ہستی است مطلق
عدم چون ہستی ہستی را انقباض
شدن وحدت ازین کثرت پدیدار
عدم اگرچہ یکے دارد بدایت
عدم با ذات حق چون بود صافی
حدیث گنہ گنہ را رافد خواں
عدم آئینہ عالم عکس و انساں
نو چشمہ عکسی داد نور دیدہ است
جہاں انساں و انساں شد جہانی
چو روشن بنگری در اصل ایں کا
حدیث قدسی ایں معنی عیاں کرد
جہاں را سر بسر آئینہ داں

ترا حاجت شود با چشمہ دیگر
تو ان خورشید تاباں دید و آب
و را دراک تو حالے سفید زاید
کز و پید ہست عکس تابش حق
در و شد عکس اندر حال حاصل
یکے را چون شردی گشت بسیار
ولیکن نبودش ہرگز نہایت
از و با ظاہر آمد گنج مخفی
کہ تا پیدا نہ بینی سر نہاں
چو چشمہ عکس در و شخص نہاں
دیدہ دیدہ را دیدہ دیدہ است
ازین پاکیزہ تر نبود بیانی
ہم او بنیدہ ہم دیدہ است دیدار
و پے بیصر و پے سمیع بیاں کرد
ہر یک فرد و دو کے ہر تاباں

قاعده

اگر یک قطرہ رادل بزرگانی
 بہر جزوی ازو چون بگری رست
 باعضا پیشہ سنگ پلست
 دل ہر جتہ صد خس من آمد
 بہ پریشہ درجائے جہانی
 بزاں خوردی کہ آمد نقطہ دل
 درود در جمع گشتہ ہر دو عالم
 بسین عالم بہم در ہم شستہ
 ہمہ باہم ہم چوں دانہ ویر
 بہم جمع آمدہ در نقطہ حال
 ازل عین ابدانتادہ باہم
 زہر یک نقطہ زین دوہر سسل
 زہر یک نقطہ دروے گشتہ دائر
 اگر یک ذرہ را بر گیری از جاسے
 ہمہ سر گشتہ و یک جزو از ایشان
 تعین ہر یکے را کردہ مجبوس

بروں آید ازو صد کجہ صافی
 ہزاراں آوم اندر وے ہویدست
 در اسما قطرہ ماتند نلیست
 جہانے در دل یک از زن آمد
 دروں نقطہ چشم آسمانی
 خداوند دو عالم راست منزل
 گمے ابلیس نگر دو گاہ آدم
 ملک در دیو و شیطان و فرشتہ
 ز کافر مومن ہ مومن ز کافر
 ہمہ دور و زمان روز و مہ و سال
 نزول عیسیٰ و ایحی و آدم
 ہزاراں شکل مے نکر و مشکل
 ہم او مگر نہ ہم او در د و سائر
 خلل یا بدہمہ عالم ہر ایاے
 بروں ننہادہ پا از حد امکان
 بجزویت زکلی گشتہ ناپوس

کہ پیوستہ میان خلع دلبر
نہ آغاز کیے پیدائے انجام
وز آسجہ راہ بردہ تا بدرگاہ
جمال جانفراے روئے جانال

تو گوی دامنہ سپر و جس اند
ہمہ در جنبش و دایم در آرام
ہمہ از ذات خود پیوستہ آگاہ
بزمیر پردہ ہر ذرہ پنہاں

قاعدہ

بیا برگوے کہ دو عالم چہ دیدی
چو باد آخرت چو زنت و بینی
بہشت و دوزخ و اعرف چہ بود
کہ یک روزش بود یک سال اینجا
زالا یہی دن آخر شنیدی
چمان و شہر جا بلسا کہ امست
چو ایں عالم نثار و جزیکے بیش
شنو پس جو لبتن را نیک بشناس
ہر آنچہ دیدہ از وے مثالست
بدانی کمال ہمہ و ہم است پندار
زمین و آسمان گرد و ممتل
نماند نور ناہید و مہ و مسد

تو از عالم ہمیں نامی شنیدی
چہ دانستی از صورت یا ز معنی
بگو سیرخ و کوہ قاف چہ بود
کہ است آں جہاں چوں نیت پیدا
ہمیں نہو جہاں آخر کہ دیدی
بیا بنما کہ جا ببقا کہ امست
مشارق با مغارب را میندیش
بیان شمس ز ابن عباس
تو در خوابی و ایں دین خیالست
بصبح حشر چوں کہ دہی تو بیدار
چو خیر و خیال از چشم احوال
چو خورشید عیاں بنایدت چہ

فقد یکتا ازو بر سنگ خاره
 بیاں کنوں کہ کردن سے توانی
 چه میگویم حدیث عالم دل
 هماں آن تو تو مانده عاجز
 چه محبوب سال بیک منزل نشسته
 نشسته چوں زنان در کوئے ادبیر
 دلیران هماں آغشته در خون
 چه کردی فهم ازین دین عجائز
 زناں چوں ناقصان عقل و دیند
 اگر مردے بروں آئی و نظر کن
 میا سار و زو شب اندر مر جمل
 خلیل آسا برو حق را طلب کن
 ستاره بامه و خورشید اکبر
 بگرداں از همراے راه و رو
 و یا چوں موسیٰ عمران درین راه
 ترا تا کو هستی پیش باقی است
 حقیقت گمراہ ذات تو کا هست

شود چوں پشم ز گیس پاره پاره
 چو توانی چه سود آنکه که دانی
 ترا سے شرب پائے در گل
 ز تو محروم تر کس دیده هرگز
 بدست عجز پائے خویش بسته
 نمی کردی ز جمل خویشین سیر
 تو سر پوشیده نهی پائے بیرون
 که بر خود جمل می داری تو جائز
 کجا مردان ره ایثاں تجزینند
 هر آنچه پیشیت آید زان گذر کن
 موقوف همراہ رواحل
 شیے را روز در روزے را بشب کن
 بود حس و خیال و عمل انور
 همیشه لا احب الا فلیں گوے
 برو تا بشنوی اتی انا الله
 جواب لفظ ارجی لن ترانی است
 اگر کوہ توئی نبود چه راه است

شود چوں خاک ره پستی ز پستی
 بیک لحظه دهد کوه به بکاهی
 تفرج کن همه آیات کبری
 بگو مطلق حدیث من رآنی
 نشین در قاف قرب قاب مبین
 نمایند همه اشیا کما هی

تجلی گردد در کوه هستی
 گدائی گرد دوازیک جذبه شاهی
 برو اندر پی خواجه با سری
 بروں آئی از سر آهوانی
 گذارنی کن ز کاف گنج کونین
 دهد حق مرترا آنچه تو خواهی

قاعده

همه عالم کتاب حق تعالی است
 مراتب همچو آیات و توفیق است
 یکچو فاخته دیگر چو اخلاص
 که در وے همچو بال بیل آمد
 که چو مصباح شد در غایت نور
 چهارم آیت کبری همی خواں
 که در وے صورت سبع المشاییت
 که هر یک آیتیه هستند باهر
 که نتوان کرد این آیت معدود
 که بر ناس آمد آخر ختم قرآن

بزد آنکه جانش در تجلی است
 عرض اعراب و جوهر چو نوشت
 از وهر عالمی چو صورت قاص
 نخستین آیتش عقل کل آمد
 دوم نفس کل آمد آیت نور
 سیم آیت درو شد عرش رحمن
 پس از وے جرماء آسمانیت
 نظر کن باز در جهم عناصر
 پس از عنصر بود جسم سه مولود
 با خرگشت پیدا نفس انسان

قاعده در فکر آفاق

<p> بروی آبی و نظر کن در صفا یی که تا مدوح حق کردی در آیات چگونه شد محیط دور عالم چه نسبت دارد و با نفس انسان که یک لحظه نمی گیرند آرام که آن چو نقطه دین و در بیست است هر پایه تو عرش ای مرد درویش چرا گشتند یک ره نیک بنگر همی گردند و ایم بخور و خواب کند و در امتی می گرد عالم بچرخ اندر همی باشند گرداں همی کردند این شش مقوس که دارند تفاوت نه زوجت در و بر پنج شیر و خورشید ادبگ ز جدی و دل و جوت آسمان نشانت که بر کرسی مقام خویش دارند </p>	<p> مشو مجوس زندان طبایع تفکر کن تو در خلق سموات بین یک ره که تا خود عرش عظم چرا گردند نامش عرش جن چرا و جنبش انداز این هر دو ادام گردل مرکز عرش محیط است براید در شبان روزی کم و بیش از دور جنبش اجسام تدور ز مشرق تا مغرب همچو دلاب هر روز و شب این چرخ اعظم وز دافلاک دیگر هم بنیای دلی بر عکس چرخ دور طللس معدل کرسی ذات الیرج است حل با نور و با جزا و خیر چنگ دگر میزان و عقرب پس کمانست ثوابت یک هزار دبیت چارند </p>
---	---

ششم بر حبس راجائی و مکانست
 بچارم آفتاب عالم آراست
 مقرر چرخ و نیاگشته دارد
 بقوس و حوت کرد انجام و آغاز
 اسد خورشید را شد جائے آرام
 عطارد رفت در جزا و خوشه
 دنب چوں راس شد یک عقده بگزید
 شود با آفتاب آنکه مفتایل
 ز قمر بر عریزی کو عظیم است
 هر آئینه که گوئی نیست باطل
 که باطل دیدن از ضعیفین است
 که نبود در وجود شیر و بهرام
 فلک را بینی اندر حکم جبار
 اثر گوید کزین شکل غریب است
 ز حکم و امر حق گشته مسخر

بنفتم چرخ کیواں پس بانست
 بود پنجم فلک مریخ راجائے
 سیم زهره و دوم جائے عطارد
 زحل را جدی و دلو و مشتری باز
 حل با عقرب آمد جائے بهرام
 چو زهره ثور و میزان ساخت گوشه
 قمر خنجر چنگ را هم جنس خود دید
 قمر البیت و بهشت آمد منازل
 پس از دسے همچو عروج قدیم است
 اگر در فکر کردی بر دواقل
 کلام حق ہی ناطق برانست
 وجود پشه وارد حکمت تمام
 ولی چوں سنگری در صل این کار
 منجم چوں زایمان بے ضعیب است
 نمی بیند مگر کین چرخ اخضر

مستشیل

بجز دوش روز و شب چوں چرخ فخر

نمکونی هست این افلاک و آوار

و زان هر خطه دانائے و او
 هر آنچه در زمان و در مکانست
 کوکب مگر همه اهل کمالند
 همه در جائے سیر و لون اشکال
 چرا که در حنیض و که در او جنبند
 دل چرخ از پیشتد سحر پر آتش
 همه انجم بر دل گرداں پیاده
 عناصر باد و آب و آتش و خاک
 ملازم هر یک در مرکز خویش
 چهار ارضداد در طبع مراکز
 مخالف هر یک در ذات و صورت
 موالید سه گانه گشت از ایشان
 پیولارا نهاده در میان
 همه از حکم و امر داد و داد
 جماد از قهر در خاک او فدا
 فروغ جان و صدق و اخلاص
 همه بر حکم داد کرده افتد

ز آب گل کند یک ظرف دیگر
 ز یک استاد و از یک کار خاست
 چرا هر خطه در نقص و وبالند
 چرا گشتند آخر مختلف حال
 گه تنها فدا ده گاه زو جنبند
 ز شوق کیست او اندر کشاکش
 گه بلا و گه شیب او فدا ده
 گرفته جائے خود در شیب افلاک
 که نهد بایک ذره پس پیش
 بهم جمع آمده کس دیده هرگز
 شده یک چیز از حکم ضرورت
 جمادانگه نبات الحماه حیوان
 ز صورت گشته صافی صوفیانه
 بجائے استاد گشته مسخر
 نبات از قهر بر پای استاد
 پی بقای عین و نوع و اشخاص
 مرا و را روز و شب گشته طلبکار

قاعده در فکر انفس

که مادر را پدر شد باز مادر
 هر آنچه آید با خرمیش می بین
 طفیل ذات او شد هر دو عالم
 همی گردد بذات خویش ظاهر
 ولیکن منظم بر عین ظهور اند
 نماید روی شخص از عکس دیگر
 نگر و منعکس جز بر سر خاک
 و زان گشتی تو مسجد ملائک
 وز در بسته با تو دیشمانی
 که جان هر یک در دست مضمر
 بدان خود را که تو جان جهان
 که دل در جانب چپ باشد از تن
 زمین و آسمان از سایه تست
 بلند می را نگر کوزات پستی است
 از ادوی برتر از عصر و شمار است
 از اعضا و جوارح و ز باطالت

هل خویش یک ره نیک نگر
 جهان را سر بر دوش می بین
 در آخر گشت پیدا نفس آدم
 نه آخر علت غائی در آخر
 ظلمت و جهل ضد نورند
 چو پشت آئینه باشد مگر
 شعاع آفتاب از چارم افلاک
 چو بودی عکس معبود ملائک
 بود از هر تنه پیش تو جانی
 از ان گشتند امرت را مستحضر
 تو مغفرت عالمی زان در میانی
 ترا بر بخت شامی گشته مسکن
 جهان عقل و جان سرایه تست
 بین آن نیستی کمال نفس هستی است
 طبیعی قوت تو ده هزار است
 و زان هر یک شده موقوف کالات

برنگاں اندرین گشتند حیران
 خبر ده هیچ کس ره سوغے این کار
 ز حق با هر یک خطی و قسمی است
 ازال اسمند موجودات قائم
 بمباد هر یک زان مصدری شد
 ازال در کمال اول هم بد شد
 ازال دانسته تو جمله اسماء
 ظهور قدرت و علم و ارادت
 سمعی و بصیری حی و گویا
 ز به اول که عین آخه آمد
 تو از خود روز و شب اندر گمانی
 چو انجام تفکر شد تجتیر

فروماند از تشبیح انسا
 بعجز خویش هر یک کرده اقرار
 معاد و مبداء هر یک را سیم است
 بدال اسمند در تشبیح و ا
 بوقت باز گشتن چو در
 اگر چه در معاش از دور بد شد
 که هستی صورت عین
 به تست اے بنده صاحب
 بقاداری نه از خود بل از آ
 ز به باطن که عین ظاهر
 همان بهتر که تو خود را ندان
 برای با ختم شد بحجت ت

سوال

که با ششم من مر از من خبر کن
 چه معنی دارد اندر خود و غیره

جواب

در کردی سوال از من که من چیست
 چه هست مطلق آمد در اشارت
 مر از من خبر کن تا که من کیست
 بلفظ من گفتند آن را عبارت

حقیقت گر تعین شد معین
 من و تو عارض ذات وجودیم
 همه یک نور و ال اشباه ارواح
 تو گوئی نقطه من در عبارت
 چو کردی پیشوائے خود خسر را
 بروای خواجہ خود زانیک شناس
 من و تو برتر از جان و تن آید
 بلفظ من نه انسان است مخصوص
 یکے ره برتر از کون و مکان شو
 ز خط واهی و اے هویت
 نما ند در میان رهرو راه
 بودستی بهشت امکان چو دوزخ
 چو رخیز دتر این پرده از پیش
 همه حکم شریعت این است
 من و تو چون نمائند دینا
 نقین نقطه و همیست برین
 دو خطوه پیش نبود راه سالک

تو او را در عبارت گفته من
 مشکبهای مشکات وجودیم
 که از آئینه پیدا که ز مصباح
 بسوئے روح میباش اشارت
 نمی دانی ز جزو خویش خود را
 که نبود فرہی مانند آماکس
 کہ این هر دو ز اجزائے من آید
 کہ تا گوئی بدل جانست مخصوص
 جہاں بگذار و خود در خود جہاں شو
 و چشمی میشوی در وقت رویت
 چو اے ہو شود ملحق بہ اللہ
 من و تو در میان مانند برزخ
 نما ند نیز حکم مذہب و کیش
 کہ این برستہ بر جان و تن است
 چہ کعبہ چہ کنشت و دیرو خانہ
 چو صافی گشت غین تو شود عین
 و گر چہ دار و آل چندیں ہمالک

یکے از نامے ہویت در گذشتن دریں شہد یکے شد جمع و افراد نواں جمعے کہ عین وحدت آمد کے ایں سرشناسد کو گذر کرد	دوم محسوس ہستی در نو شدن ہو واحد ساری اندر عین اعداد نواں واحد کہ عین کثرت آمد بجزوے سوئے کلی یک سفر کرد
--	---

سوال

مسافروں بود در ہر و کد است	کہ را گویم کہ او مرد تمام است
----------------------------	-------------------------------

جواب

و گر گفتی مسافر کیست در راہ مسافر آں بود کہ بگذر د زود سکونش سیر کشنی داں ز امکان بعکس سیر اول در منازل	کے کوشد ز اصل کار آگاہ ز خود صافی شود چوں آتش از دود سوئے واجب تبرک شین نقصان رود تا گرد و او انسان کامل
--	---

حق اعدہ

ہاں اول کہ او چوں گشت موجود در احوار جمادی بود پیدا پس آنکہ جنبشے کہ او ز قدرت بطفلی کرد باز احساس عالم چو چیز نیات شد بروے مرتب	کہ تا انسان کامل گشت مولود پس از روح اضافی گشت دانا و نواں پس شد ز حق صاحب ارادت درو بالفضل شد و سواس عالم بکلیات رہ بردبار مرکب
--	--

بفعل آمد صفتهای ذمیه
 غضب شده اند رویداد شہوت
 تنزل را بود این نقطه سافل
 شد اذافعال کثرت بے نهایت
 اگر گردد مقید اندرین دام
 و گردی رسد از عالم جاں
 دلش با نور حق ہمراز گردد
 ز جذبہ یا ز برہان یقینی
 کند یک رجعت از سجن فجاء
 بتوبہ متصف گردد در آن دم
 ز افعال نکوہیدہ شود پاک
 چو یابد از صفات بد بجاتے
 نماند قدرت جزویش در کل
 ارادت بارضائے حق شود ضم
 ز علم خویشتن یا بدستانی
 و ہدیک بارہستی را بتاراج
 رسد چون نقطہ آخر بہ اول

تیر شد از دود دیو و بہیمہ
 و زایشان خواست بکل محض نکوت
 کہ شد با نقطہ وحدت مقابل
 مقابل گشت ازین رو تا بدایت
 بگرہی بود کستہ ز انعام
 ز فیض جذبہ یا از عکس برہاں
 و زان را ہے کہ آمد باز گردد
 رہے یا بد با میمان یقینی
 رخ آرد سوے علیمین ابرار
 شود در اصطفا اولاد آدم
 چو ادریس نبی آید در افلاک
 شود چون نوح ازاں صاحب شہادت
 خلیل آتا شود صاحب توکل
 رود چون موسی اندر باب اعظم
 چو عیسی نبی گردد سمائی
 در آید در پے احمد معراج
 در آنجا نہ ملک گنج نہ مرسل

تمثیل

مقابل گردواندزلی مع الله ولایت اندرو پیدانه مخفیست ولی اندر نبی پیدا نمائند نبی را در ولایت محرم آمد بجای خاتم خانه یحیی بکم الله بجای یکبارگی مجذوب گردد بود عابد ولی در کوی معنی که با آغاز گردد باز انجام	نبی چون آفتاب آمد ولی ماه نبوت و کمال توحش صافیدست ولایت در ولی پوشیده ماند ولی در پردی چوین هم آمد الان کشته تختون یابد اورا دران خلوت سر محبوب گردد بود تابع ولی از روی معنی ولی دقتی رسد کارش با تمام
---	---

جواب از سوال دوم

کند با خواجگی کار غلامی هند حق پریش تاج خلافت رود ز انجام دیگر به آغاز طریقت را دثار خویش سازد بود ایم میان کفر و ایمان بعدم وز به تقوی بوده معروف بزیر قتها به سر مستور	کسی مرد تمام است کرد تمامی پس آن گاه به برادر مسافت بقای یابد او بعد از فنا باز شرعیات را شعار خویش سازد حقیقت خود مقام ذات اودا با خلاق حمیده گشته موصوف همه با او دله او از همه دور
--	---

تمثیل

<p>تیر گرد و سر از سر ز بادام لے چوں بختی شنبے پست نیکوست شریعت پست مغز آید حقیقت خلل در راه سالک نقص مغز است چو عارف بالیقین خویش پیوست وجودش اندرین مرکز نماید دگر با پست یابد تابش خور در تنی گردد و از آب و از خاک بجاں دانه بروی آمد دگر بار چو سیر جبه بر خط شجر شد چو شد بر و اثره سالک کمال دگر باره شود مانند پرکار چو کرد او قطع یک باره مسافت تناسخ نبود این گرد و تنی وقد سالوا و قالوا بما النهایة</p>	<p>گنجش از پوست بجزاشی که خام اگر مغزش بر آری بر کنی پوست میان این و آن باشد طریقت چو مغزش بختی شد بے پوست نفرت رسیده کشت مغز و پوست لشکرت بروی رفت و دگر هرگز نیاید درین نشاء کند یک دور دیگر که شانش بگذرد از جمله افلاک یک صد گشته از نقد بر حبار و نقطه خط ز خط دور و گشتند به سد هم نقطه آمد سر با تول بر آن کارے که اول بود بر کار هند حق بر سرش تاج خلافت ظهور است در عین تجلی نفیل هی الرجوع الی البدایة</p>
---	--

قاعدہ

نبوت را ظهور آدم آمد ولایت بود بانی تاسف کرد وجود اولیا و را چون عضو ظهور کل او باشد بخاتم چو او از خواجه یابد نسبت تام شود اله مقتدا همه در عالم	کمالش در وجود خاتم آمد چو نقطه در جهان دور در کرد که اوکل است ایشان بهیچ جزوند بد و گرد دست می دور عالم از دبا ظا هر آید رحمت عام خلیفه گردد از اولاد آدم
--	--

مشیل

چو نور آفتاب از شب جدا شد و گر باره زد در چرخ دوار بود نورینی خورشید اعظم اگر تار سیخ عالم را بخوانی ز خود هر دم ظهور سایه شد زمان خواجه وقت استو بود بخط استوا بد قامت رست چو کرد او بر صدر احق قامت نبودش سایه کو دارد سیاهی و را قبله میان شرق و غربست	ترا صبح طلوع استو شد زوال و عصر و مغرب شد دیدار که از موسی پدید و گه ز آدم مراتب را یکایک باز دانی که آن معراج دین را پایه شد که از هر نعل و ظلمت مصطفی بود ندارد سایه پیش و پس چپ رست به امر فاطمه سید اہل بیت قامت ز سه نور خد اظل الہی از آن اندز میان نور غنمت
--	---

<p>بہرست او چو شد شیطان مسلمان مراتب جملہ زیر پایہ اوست ز نورش شد ولایت ساگہ تر ز ہر سایہ کہ اول گشت حال کنوں ہر عالمے باشد زامت نبی چون در نبوت بود اکمل ولایت شد بنجام جملہ ظاہر از د عالم شود پُر امن و ایمان نماند در جہاں یک نفس کافر بود از سر وحدت واقف حق</p>	<p>بزیر پایے او شد سایہ پناہاں وجود خاکیاں از سایہ اوست مغارب با مشارق شد برابر در آخر شد یکے دیگر مقابل رسولے را مقابل در نبوت بود از ہر دے ناچار افضل بر اول نقطہ ہم ختم آمد آخر جماد و جانور یا بند از او جان شود عدل حقیقی جملہ ظاہر در او پیدا نماید وجہ مطلق</p>
---	--

سوال

<p>کہ شد بر سر وحدت واقف آخر</p>	<p>شنا ساسی چہ آمد عارف آخر</p>
----------------------------------	---------------------------------

جواب

<p>کے بر سر وحدت گشت واقف دل عارف شناسایے وجود بہرست بجز بہرست حقیقی بہرست شناخت وجود تو ہمہ خار بہرست و خاشاک</p>	<p>کہ او واقف نشد اندر موافق وجود مطلق اورا در شہود بہرست ویا بہستی کہ بہستی پاک در باخت بروں انداز از خود جملہ را پاک</p>
--	--

ہمیا کن مقام و جائے محبوب
 بتو پے تو جمال خود نہاید
 بلائے نفی کر کش خانہ جاروب
 ز بے سمع و بے بصیر نشان یافت
 نیابد علم عارف صورت عین
 درون خانہ دل ناکدت نور
 طہارت کردن از وسع ہم چارند
 دوم از معصیت و ذشر و سواس
 کہ با او آدمی ہم چوں ہمیت
 کہ ایں جانشہتی میگردوش سیر
 شوو بے شک سزاوار سناجات
 نمازت کے شود ہرگز نمازی
 نمازت گردد انگہ قرۃ العین
 شود معروف و عارف جملہ یک چیز

برو تو خانہ دل را فرو روب
 جو تو بیرون شدی او اندر آید
 گئے کو از نوافل گشت محبوب
 درون جان محبوب او مکمل یافت
 زہستی تا بود باقی برو شین
 موانع تا نگر دانی ز خود دور
 موانع چوں دریں عالم چارند
 نخستیں پاکی از احداث و انجاس
 سیم پاکی ز اخلاق و ذمیت
 چہارم پاکی سہ است از غیر
 ہر اں کو کہ وصل ایں طہارات
 تو ناخود را بکلی و رتبہ بازی
 چو ذات پاک گردد از ہمہ شین
 نماز در میانہ ہیچ تیسیر

سوال

چہ سودا در بہر ایں شدت خاکست

اگر معروف عارف ذات پاکست

جواب

که تو حق را بنور حق شناسی
ولیکن خاک می یابد ز خورتاب
هوائے تاپ مهر و سحرشید
گر آنجا باز دانی حال فکرت
که بود آخر که آن ساعت بگفت
ببل در قصه ایمان نوشتند
هر آن چیزے که میخوانی بدانی
و لے گرد می بنادانی فراموش
که یادت میدهند آن عهد اول
در اینجا هم توانی دیدنش باز
که تا ذاتش توانی دیدن سرا
بر و بشنو تو لاهندی ز قرآن

کمن بر نعمت حق ناسپاسی
جز او معروف عارف نیست در یاب
عجب نبود که ذره دارد امید
بیا و آور مقام حال فطرت
آنست رنگم از چهره گفت
در آن ساعت که کلام می سرشتند
گر این نامه را یک یک بخوانی
تو بستی عهد عقد بندگی و دوش
کلام حق بدان گشت است منزل
اگر تو دیده حق را به آغاز
صفایش را ببین امروز اینجا
و گر نه سرخ خود ضائع گردان

تمت

اگر صد سال گویی نقل و بران
بنزد او نباشد جز سیاهی
کجا بینا شود از کحل کمال

نذار دباورت آنکه ز الوان
سفید و سرخ و سبز و زرد کاهی
مگر تا کور مادر زاد بد حال

خرد از دیدن احوال عجب در اے عقل طوری دارد انسا بسان آتش اندر سنگ آهین از آن مجموعه پید گردد این راز چو برهم افتاد آن سنگ و آهین توئی تو نسخہ نقش الهی	بود چون کور مادر زاد دنیا که بشناسد بدو اسرار پنهان نهاده است ایزد اندر جان و دهر چو بشنیدی بر دوا خود بهر پرواز ز نورش هر دو عالم گشت روشن بخواه از خویش هر چیزی که خواهی
--	---

سوال

که این نقطه رالطی است انا الحق	چه گوئی هرزه بود آن رمز مطلق
--------------------------------	------------------------------

جواب

انا الحق کشف اسرار است مطلق همه ذرات عالم همچو منصور در این تسبیح و تهلیلند دایم اگر خواهی که گردد بر تو آسان چو کردی خویش را پنبه کاری بر آور پنبه پندار از گوش ندای از حق هر دو است در آور وادی ایمین که ناگاه	جز از حق کیست تا گوید انا الحق تو خواهی مست گیر و خواه مجبور بدین معنی همه هستند قائم و ان من شیء الا بکرمه خواص تو هم طالع و ارا یندم بر آری نذاے واحد القهار بسینش چراستی تو موقوف قیامت در شئی گویت انا الله
---	--

<p>روا باشد انا الحق از در خسته هر آن کس را که اندر دل تشنگی نیست انا نیست بود حق را سزاوار جناب حضرت حق را دولی نیست من و ما و تو و او هست یک چیز هر آن کو خالی از خود چو خلأ شد شود با وجه باقی غیر الکل حلول و اتحاد از غیب رخسار نقیب بود که هستی جدا شد حلول و اتحاد این جا محالست وجود خلق و کثرت در نمود است</p>	<p>چرا نبود روا از نیک بنخست یقین داند که هستی جز یک نیست که هو غیب است و غایب هم و پند در آنحضرت من و ما و توئی نیست که در وحدت نباشد هیچ تمیز انا الحق اندر و صوت و صدا شد یکے گردد سلوک و سیر سالک و لے وحدت همه از سر رخسار نه حق بنده نه بنده با خدا شد که در وحدت ددنی عین ضلالت نه هر چه آن می نماید عین بود است</p>
---	---

تمثیل در نمود بے بود

<p>بنه آینه اندر برابر یکے ره یازمین تا حدیث آن عکس چمن هتم بذات خود معین عدم یا هستی آخر چو شود ضم</p>	<p>در او بنگر بین آن شخص و بگر نه آنست و نه آن پس کلیت آن عکس نمی دانم چه باشد سایه من نباشد نور و ظلمت هر دو با هم</p>
--	--

<p>چہ باشد غیر از آل یک نقطہ حال تو اورا نام کردی نہ جاری بگو یا سن کہ ایں صوت صد چہیت بگو کے بود یا خود کو مرکب دجووے چوں پدید آید ز اعدام چو دانستی بیار ایمان فالزم ہو اکی گوئی و خواہی گو انا الحق نہ بیگانہ خود را آستان کن</p>	<p>چہاضی نیست مستقبل نہ و سال یکے نقطہ است و ہمے گشتہ ساری جز از حق اندرین صحرادر گشتہ؟ عرض فانیست جو ہر زو مرکب ز طول و عرض و ز عمق است اجسام ازین جنس است اصل کار عالم کہ جز حق نیست دیگر ہستی الحق نمود و ہم از ہستی جدا کن</p>
<p style="text-align: center;">سوال</p>	
<p>سلوک و سیر او چوں بود حاصل</p>	<p>چرا مخلوق را گویند اصل</p>
<p style="text-align: center;">جواب</p>	
<p>ز خود بیگانہ گشتن آستان نیست بجز واجب دیگر چہیکہ نماند کہ در وقت بقا عین زوالست نگوید ایں سخن جہنم و کمال چہ نسبت خاک را باب ار باب وز دسیر و سلوک کے حاصل کہید</p>	<p>وصال حق ز خلقیت جدا نیست چہ ممکن گرد امکاں بر نشاند دجو و ہر دو عالم چوں خیالست نہ مخلوق است آل گوشت و اصل عدم کے راہ یابد اندرین باب عدم چہ بود کہ با حق و اصل آید</p>

بگوئی در زمان استغفر اللہ
 بواجب کے رسم معدوم ممکن
 عرض چہ بود ولایت بقیہ زمانین
 بطول و عرض و عمقش کرد تعریف
 کہ می گردد بد و صورت محقق
 ہیولی نیست بے اوجز عدم نیست
 کہ جز معدوم از ایشان نیست معلوم
 نہ معدوم و موجود است در خویش
 کہ اواز هستی آمد عین نقصان
 تفتینہ امور اعتبار پسند
 عد و بسیار و یک چیز است معدود
 سر اسر حال او اوست و بازی

اگر جانست شود زین معنی آگاہ
 تو معدوم می عدم پیوستہ سگان
 نذار پیچ جو ہر بے عرض عین
 حکیمے کا ندیں فن کرد تصنیف
 ہیولی نیست جبہ معدوم مطلق
 چہ صورت بے ہیولی و ر قدم نیست
 شدہ اجسام عالم زین دو معدوم
 بین مہستی را بے کم و بیش
 نظر کن در حقیقت سوئے امکان
 وجود اندر کمال خویش ساریست
 امور اعتبارے نیست موجود
 جہاں را نیست ہستی جبہ مجازی

تمثیل در طور ہائے وجود

با مرقع فرود آید بہ صحرا
 فرود آید شود ترکیب باہم
 در آویزد بدو آل آب دریا

بخاری مرتفع گردد ز دریا
 شعل آفتاب از چرخ چارم
 کد گرمی دگر بہ عزم بالا

چو با ایشان شود آب و هوا ضم
 غذا اے جانور گردد به تبدیل
 شود یک نقطه و گردد در اطوار
 چو نور نفس گویا بر تن آید
 شود طفل و جوان و کسل و هم پیر
 رسد آنکه اجل از حضرت پاک
 همه اجزائے عالم چوں نبات اند
 زماں چوں بگذرد بروے شود باز
 رود هر یک از ایشان سوے مرکز
 چو دریا مست و حدت لیک پرخون
 نگر تا قطره باران ز دریا
 بخار و ابر و باران و نم و گل
 همه یک قطره بود آخر زاول
 جهان عقل و نفس و چرخ اجرام
 اجل چوں در رسد از چرخ و انجم
 چو موجی بر زند گردد جهان طمس
 خیال انبیا بشیخ و بیکبار

بروں آید نبات سبز و جسم
 خورد انسان و یابد باز تحلیل
 و زو انسان شود پیدادگر بار
 یکے جسم لطیف روشن آید
 بداند عقل و فهم در اے تدبیر
 رود پاکی بی پاکی خاک با خاک
 که یک قطره ز دریاے حیات
 همه انجام ایشان همچو آغاز
 که نگرند در طبیعت خوے مرکز
 گرد خیزد هزاران همچو مجنون
 چگونه یافت چندین شکل و اسم
 نبات و جانور انسان کامل
 کن و شد این همه اشیا مثل
 چو آن قطره هاں ز آغاز و انجام
 شود هستی همه در نیستی گم
 یقین گردد که آن تم نقی بالامس
 نماند عین بر حق در وار و یار

شود توئی توئی باد دست وصل
چو غیر از پیش بر خیزد و صلاست
نه او واجب شده و واجب گشت
نگوید کاین بود قلب حقایق
برو آمد شد خود را بیندیش
بگویم یک بیک پیدا و پنهان

ترا قربی شود آن لحظه حاصل
وصال اینجا یک رفیع خیالست
گو ممکن از حد خویش بگذشت
هر آن کو در معانی گشت فایق
هزاران نشاء دارے خواجہ پیش
همه جزو کل از نشاء انسان

سوال

حدیث قرب و بعدیش و کم عیبت

وصال ممکن و واجب بهم چیست

جواب

ز نزدیکی تو دور افتادی از خویش
از اینجا قرب و بعدیش و کم شد
بعید آن نیستی که هست دور است
ترا از هستی خود وای رماند
کز و گاه بیست خوف و گاه بود
که طفل از سایه خود می هراسد
سخا پد اسب تا ز می تا زیانه
که از هستی تن و جان تو پاک گشت

ز من بشنو حدیثی بے کم و بیش
چو هستی را ظهور سے از عدم شد
قرب آن هستی کو حاصل نور است
اگر نور سے ز خود بر نور رساند
چه حاصل مگر ترائیں بود و نابود
نترسد زو کے کور اشتنا سد
نماند خوف اگر گردد روانه
ترا از آتش و وزخ چہ پاک گشت

از آتش زہر خالص بر سر زد
تر از غیر چیز نیست در پیش
اگر در خویش تن گروی گرفتار
توئی درد و رستی جزو سافل
تعمینہائے عالم بر تو طاریست
از آن گوی مرا خود اختیار است
ز نام تن بدست جان نہاد است
نذانی کیس رہ آتش پرستیت
کہ این اختیار اے مرد جاہل
چو بودت کیس ہچو نابود
کے کورا وجود از خود نباشد
کہ ادیدمی تواند ہر دو عالم
کہراشد حاصل آخر جملہ امید
مراتب بانی و اہل مراتب
اثر از حق شناس اندر ہمہ بجائے
ز حال خویش می پرس این قدر حسرت
ہر آن کس را کہ مذہب غیر حق است

چو غشی نبود اندر وے چہ سوزد
ولیکن از وجود خود بیدیش
حجاب تو شود عالم بیک بار
توئی با نقطہ وحدت مقابل
وزاں گوی پوشیدہ طایں ہچو من کہیت
تن من مرکب و جام سوار است
ہمہ تکلیف بر سن زان نہاد است
ہمہ این آفت و شومی زہستیت
کے کورا بود بالذات باطل
نگوی کا اختیار است از کجا بود
بذات خویش نیک و بد نباشد
کہ یکدم شادمانی یافت بے غم
کہ باند در کماے تابجا دید
بزریر امر حق واللہ غالب
نہ خود خویش تن بیرون منہ پائے
وزاںجا بازواں کابل قدر حسرت
ہنی فرمود کال مانند گبر است

چنان کال گبر بزرگاں ابرین گفت
 بما افعال این نسبت مجاز نیست
 نمودی تو که فعلت آن سریدند
 بقدرت پیشگی داراے برحق
 مقدرت گشته پیش انجان و ارتق
 یک مقصد هزاراں ساله طاعت
 دگر از معصیت نور و صفا دید
 عجب تر آنکه این از ترک مامور
 مراں و بجز ز منہی گشته ملعون
 جناب کبر بانی لایزالی است
 چه بود اندر ازل اے مرد ناہل
 کہے کو با خدا چون و چرا گفت
 دراز بند کہ پرسد از چه و چون
 سزاوار خدائی لطف و قہر است
 خداوندے ہمہ در کہ بانی است
 کرامت آدمی از اضطرار نیست
 بنودہ پنج چیزش برگز از خود

مراں نادان احمق ما و من گفت
 نسب خود و حقیقت لہو باز نیست
 ترا از بہرہ کارے برگزیدند
 بعلم خویش کردہ حکم مطلق
 براے ہر یکے کارے معین
 بجائے آورد کردش اہل لعنت
 چہ تو بہر دنام اصطفا دید
 شد از الطاف حق مرحوم مغفور
 ز بہر فعل تو بہر چند و چہ چون
 منزہ از قیاسات خیالی است
 کہ این یک شد محمد آں ابوہبل
 چو مشرک حضرتش را ناسزا گفت
 نباشد اعتراض از بندہ موزوں
 و لیکن بندگی در عجز و فقر است
 نعلت لایق فضل خدائی است
 نہ آں کو را نصیب اختیار نیست
 پس انگہ پرسدش از نیک و از بد

نہ ہر مسکین کہ شد محتار و مجبور نہ جو رہست این کہ عین لطف و فضل است کہ از ذات خودش تعریف کردند بیک بار از میاں پیروں روی تو عنی گردی بجای اے مرد درویش بقدری است یزدانی رضا دہ	نہ دار و اختیار گشتہ تا مہر انظلم است این کہ عین علم و عدل است بشر را از ان سبب تکلیف کردند چو از تکلیف حق عاجز شوی تو بکلیت را فی یابی از خویش برو جان پدر تن در قضا دہ
---	---

سوال

چو بچہ است آنکہ علمش سہل آید	ز فقر او چہ گوہر جہل آید
------------------------------	--------------------------

جواب

کچے دریا ست ہستی نطق ساعل بہر موجے ہزاراں در شہوار ہزاراں موج فیض و ہر دم از وسے ہو چو د علم از ان دریا کے ترفت معانی چون کند اینجا تنزل	صدف حرف جاہر دلت دل بروں ریز و نقل و نص و اخبار نگر و قطرہ ہرگز کم از وسے غلاف و راواز صوت و حرفت ضرورت باشد اور از متشکل
--	---

تمت

تنبیہ من کہ اندر ماہ نیساں	صدف بالار و از فقیر عساں
----------------------------	--------------------------

ز شیب قعر بحر آید برافراز
 بخاری مرتفع گردد ز دریا
 چکد اندر دانهش قطره چند
 رود با قعر دریا باد لے پُر
 بقعر اندر شود غواص دریا
 تن تو ساحل و ہستی چو دریا رست
 خرد غواص آن بحسب عظیم است
 دل آہ علم را مانند یک ظرف
 نفس گردد و داں چوں برق لامع
 صدف بشکن بروں کن در شہوار
 لذت با اشتقاق و نحو با صرف
 ہر آن کو جملہ علم خود ورین کرد
 ز مغزش قشر سبز افتاد و رست
 ولے بے پوست ناچینہ ہست بہر مغز
 ز من جان برادر پند بے پوش
 کہ دانا در دو عالم سبزی یافت
 عمل کاں از سبب احوال باشد

بروئے بحسب نبشید و ہن باز
 فرو بار و با مرتج تعالی
 شود بستہ دہان او بصد بستہ
 شود آن قطرہ باران بیکے در
 وز و آرد بروں لولے لالا
 بخارش فیض و باران علم اسماست
 کہ اورا بس جو اسم عظیم است
 صدف بر علم دل صولت تا حرف
 رسد زو حرف ہما در گوش سامع
 بفیگن پوست مغز نغز بردا
 ہی گرد ہمہ پیرامن حرف
 بہر زو صرف علم نا نہیں کرد
 بنیاد مغز ہر کو پوست بشکست
 ز علم ظاہر آید علم دین نفس
 بجان و دل برود علم دین کوش
 کہ گر کمتر بود زو مہتری یافت
 بے بہتر ز علم قال باشد

نه چوں غلست کال کاه دل آمد
گرای راغب گیری آں چو شرفست
به نسبت با علوم قال با قال
که صورت دارد امانیت معنی
ملک خواهی سگ از خود دور اند
نباشد در دل کو سنگ سرشته است
نکو بشود که البته چنین است
فرشته نماید اندر و س ضرورت
که تا سازد ملک پیش تو منزل
ز بهر آخست می کن حراشت
مزمین شو بصل جمله اخلاقت

ولے کار سے کہ از آب و گل آمد
میان جسم و جان بنگر چه فرست
از اینجا باز دواں احوال اعمال
نه غلست آنکه وارد میسل دینی
نگرد و جمع هرگز علم با آرز
علوم دین را خلاق فرشته است
حد بیخ مصطفی آخر همین است
در وطن خانه چوں هست صورت
بر و بزدای روی تخت دل
از تحفیل کن علم وراثت
کتاب حق بخوان از نفس واق

قاعده

پس از وی حکمت و عنایت شجاعت
کسے کو منتصف گردد بدین چار
نه گریز باشد و نه نیز ابله
شره همچو خرد از وی شده دور
میرا دانش باز جبین و تهو ر

اصول خلق نیک آمد عدالت
حکیم است کردار است و گفتار
بحکمت باشدش جان و دل آگه
یعنی شہوت خود کرده مستور
شجاع و صفائی از ذل تکبر

ندارد ظلم از آن خلقتش نکوشد
که از افراط و تفریطش کرانه است
زهر و دجانبش قفسه حجیم است
نه روئے کشتن و بودن پرو دیر
همی هفت است این اعداد اضداد
از آن درمایه دوزخ نیز هفت است
بهشت آمد همیشه عدل را جا
سزای ظلم لعن و ظلمت آمد
عدالت جسم را اقصی کمال است
ز اجزاد و هرگز دو فعل متمیز
میان این و آن پیوند گردد
رسد از حق بد و روح اضافی
دراو گیرد و سر و رخ عالم جان
که روح از وصف جسمیت بر است
چو خورشید و زمیں آمد به تمثیل

عدالت چون شعار ذات او شد
همه اخلاق نیکو در میان است
میان چون صراط المستقیم است
بیاریکی و تیزی موئے و شمیر
عدالت چون یکے وارد اضداد
چو زهر هر عدد و کس نهفته است
چنان که ظلم شد دوزخ میا
جزای عدل نور و رحمت آمد
ظهور نیکوئی و راعت است
مربک چون شود مانند یک چیز
بسیط الذات را مانند گردد
چو آب و گل شود کیبار ه صافی
چو یابد بسویه جسمه اگر کان
نه پیوندی که از ترکیب اجزاست
شعل جان سوئے تن وقت تقدیل

تمت

شعاعش نور و تدبیر زمین است

اگر چه خورشید چرخ چار زمین است

طبیعتہائے عنصر زودخور نیست
 عناصر جملہ از بے گرم و سرد است
 بود حکمش رواں چون شاه عادل
 چو از تعدیل گشت ارکان موافق
 نکاح معنوی افتاد و درویش
 زایشان می پدید آید فصاحت
 ملاحات از جهان بے مشائی
 بشهرستان نیکوئی علم زد
 چو در شخص است خواندش ملاحات
 گئے بر رخسار او شمسوار است
 ولی و شاه و درویش و پمپیر
 درون حسن روئے نیکوای صفت
 جز از حق می نیاید دلربائی
 کجا شہوت دل مردم رباید
 موثر حق شناس اندر ہمہ جائے
 حق اندر کسوت حق بین و حق دال

کو اکب سر و گرم و خشک و تر نیست
 سفید و سرخ و سبز و آل زرد است
 کہ نہ خارج توان گفتن نہ داخل
 ز حسنش نفس گو یا گشت عاشق
 جہاں را نفس کلی داد کا بین
 علوم و علم و اخلاق و فصاحت
 در آمد ہیچو رند لا ابالی
 ہمہ ترتیب عالم را بہم زد
 چو در لطف است گویندش فصاحت
 گئے با تیغ لطف آباد است
 ہمہ در سخت حکم او سخر
 نہ آن حسن است تنہا گوئے آن صفت
 کہ شکر نیست کس را در خدائی
 کہ حق کہ گم ز باطل سے نماید
 ز حد خویشین بیرون منہ پائے
 حق اندر باطل آمد کا ریشیاں

سوال

چه جزو است آن نیکو کر کل فروخت | طریق رفتن آن جزو چیست

جواب

وجود آن جزو دال بر کل فروخت	که موجود است کل دین و آثار کونست
بود موجود را کثرت برونی	که از وحدت ندارد جزو رونی
وجود کل ز کثرت گشت ظاهراً	که او در وحدت جزوی است سائر
چو کل از روی ظاهر است بسیار	بود از جزو خود کمتر بمقتدار
نه آخر واجب آمد جزو هستی	که هستی گرد او را زیر دستی
ندارد کل وجودی در حقیقت	که او چو عارضی شد در حقیقت
وجود کل کشید و واحد آید	کثیر از روی کثرت بیناید
عرض شد هستی کو اجتماع است	عرض سوائی عدم بالطبع ساعد است
بهر جزوی ز کل کان نیست گردد	کل اندر دم ز امکان نیست گردد
جهاں کلیت در یک طرفه المعین	عدم گردد و لا یبقی زمانین
و اگر باره شود پیدا جهاً	بهر لحظه زمین و آسمان
بهر ساعت بولانی که پیر است	بهر دم اندر وحش و نشیر است
در چرخ دو ساعت نمی بناید	که در آن لحظه که میسر دزاید
ولیکن طامه الکیر می نه اینست	که این یوم العمل آن یوم نیست
ازین باین بولانی وقت بسیار	بنادانی نمک خود را گرفتار

نظر بکشانے در تفصیل و اجمال نگر در ساعت و روز و سال

مثیل

اگر خواهی که این معنی بدانی
 ز هر چه اندر جهان در شب و بالاست
 جهان چو لست یک شخص معین
 سه گونه نوع انسان را محاسنت
 دو دیگر زان محاسنت اختیار نیست
 چو مرگ و زندگی باشد مقابل
 جهان را نیست مرگ اختیاری
 دلی هر لحظه میگرد و مبدل
 هر آنچه گردد اندر چشم پیدا
 تن تو چو زمین سه آسمانست
 چو کو هست استخوانهای که تختت
 تنست در وقت مردن از نداشت
 دماغ آشفته و جان تیره گردد
 شامت گردد از خون بهجو دریا

نرا هم هست مرگ و زندگانی
 مثلش در تن و جان تو پیدا نیست
 تو اورا گشته چو جان او ترا تن
 یکجای هر لحظه دلی هر شب زلزلت
 سیم مردن مرا و را اضطراب نیست
 سه نوع آمد جیانتش در سه منزل
 که آن را از همه عالم تو دوری
 در آخر هم شود مانند اول
 ز تو در نزع میگرد و مبدل
 حواس پنجگانه و خورشید جانست
 نبات موی و اطراف و دختت
 بلرز چو زمین روز قیامت
 حواس پنجگانه خیره گردد
 تو دوری غرق بجهنم بے سرو پا

شود از جان کنش اے مزدکیں
 بہم حمید و گرد و ساق باہم
 چہ روح از تن بکلیت جدا شد
 بدیں منوال باشد کار عالم
 بقا حق است باقی جملہ فانی است
 ز کل من علیہا فان بیاں کرد
 بود ایجا و اعدام و دو عالم
 ہمیشہ خلق در خلق جدید است
 ہمیشہ فیض فیض حق تعالیٰ
 از اں جانب بود ایجا و تکمیل
 ولیکن چون گذشت ایں طور دنیا
 تو ہر چیزے کہ بینی بالضرورت
 وصال اولیں عین فراغت
 بقا اسم وجود آمد ولیکن
 منظر ہر چوں متبدل بروقی ظاہر
 ہر آنچہ آں بہت بالقوہ دریں دار

زستی استخوانہا پشتم رنگیں
 ہمہ جفتی شود از جفت خود طاق
 زینت قاع صف صف لا تری شد
 کہ تو در خویش نے بینی در آن دم
 بیانش جملہ در سبب المثنائی است
 لہی خلق جدید ہم عیاں کرد
 چو خلق بعثت نفس ابن آدم
 اگر چہ مدت عمرش مدید است
 بود در شان خود اندر تجلی
 وزیں جانب بود ہر لحظہ تبدیل
 بقاے کل بود دار عقبہ
 دو عالم دارد از معنی و صورت
 مراں دیگر ز عند اللہ باقت
 بجائے کاں بود سائر چو ساکن
 در اول می نمایمین اخضر
 بفعل آمد در آں عالم بیکبار

ز تو هر فعل کا ول گشت ظاہر
 بہر بارے اگر نفع است اگر ضرر
 بجا دت حاجا با خوے گردد
 از آن آموخت انسان پیشہا را
 ز تو افعال و احوال مدخسہ
 چو عریاں گردی از پیراہن تن
 تنہا باشد ولیکن بے کدورت
 ہمہ پیدا شود آں جا ضامہ
 و گر بارہ بوفت عالم خاص
 چنان کہ قوت غضب درینجا
 ہمہ اخلاق مادر عالم جان
 تعین مرفع گردد زہستی
 نہ اندر نگہا در دایہ حیواں
 بود پاؤں در چہم تو چوں دل
 کند ہم نوز حق بر حق سجلی
 دو عالم را اگر ہمہ سزنی تو
 سقاہم دہم چہ بود میندیش

بدایں گردی بیا رچند قادر
 شود در نفس تو چہ کند حسہ
 ہدایت میوہ ما خوش بوی گردد
 وزاں ترتیب کرد اندیشہا را
 ہوید اگر دو اندر روز محشر
 شود عیب و ہنر کیا رہ روشن
 کہ نہاید در او چوں آب صورت
 فرو خواں آیت تبلی السرائر
 شود اخلاق تو اجسام و اشخاص
 موالیدہ سہ گانہ گشت پیدا
 گئے انوار گرد و گاہ نیران
 نہاند در نظر بالا و پستی
 بیک رنگی بر آید قالب از جان
 شود صفائی ز ظلمت صورت گل
 نہ بینی بے ہمت حق را تعالی
 نہ انتم تا چہ ہستہا کنی تو
 ظہورے صیت صامی گشتن از خوش

<p>نہے شربت نہی لذت نہی ذوق خوش آں دم کہ بابے خویش باشیم نہ دین عقل و نہ تقویٰ نہ ادراک بهشت و عور و خلد اینجا چه سجد چو رویت دیدم و خوردم از آنمی پے ہر مستی باشد خارے</p>	<p>نہے حیرت نہی دولت نہی شوق عفی مطلق و درویش باشیم فقادہ مست و حیران ہر سر خاک کہ بیگانہ دریں خلوت نگنجد ندامم تا چہ خواہند پس ازوے دریں اندیشہ دل خوں گشت بایے</p>
---	--

سوال

قدیم و محدث از ہم چوں جدا شد کہ این عالم شد آن دیگر جدا شد

جواب

<p>قدیم و محدث از ہم چوں جدا نیست ہمہ آنست و میں مانند عنقاست عدم موجود گردایں محالست نہ آں ایں گرد و نہ ایں شود آں جہاں خود جملہ امر اعتبارست برو یک نقطہ آتش بگرہاں یکے گرد شمار آید بناچار حدیث ماسیئہ را رہا کن</p>	<p>کہ از ہستی است باقی و امانیت جز از حق جملہ اسم بے سمانست وجود از روئے ہستی لایزالست ہمہ اشکال گرد و برقا آساں چو آں یک نقطہ کاں در دور ساریت کہ بینی دائرہ از سعت آں نگر دو واحد از اعداد بسیار بعقل خویش این راز آں جدا کن</p>
---	--

چو با وحدت دوتی عین محاست همه کثرت ز نسبت شده پید شده پید از بو قلمون اسکان بو هدایت حق گشت شنا هر	چونک داری در آن کس چو نیاست عدم مانند هستی گشت پیدا ظهور اختلاف و کثرت نشان وجود هر یک چو بود واحد
---	---

سوال

چه خواهد مرد معنی زین عبارت چو خواهد از سر زلف و خط و خال	که وارد سوئے چشم و لب اشارت کسے کا ندر مقام است احوال
--	--

جواب

هر آن چیزے که در عالم عیانست جہاں چو خط و خال و چشم و ابروست تجلی که جمال و گد جلالتست صفات حق تعالی لطف و قهر است چو محسوس آمد این الفاظ مسموع ندارد عالم معنی نہایت در این رہ هر چه کال ارباب فکر است هر آن معنی که شد از ذوق پیدا چو اہل دل کنند تفسیر معنی	چو عکس ز آفتاب آن جہانست ہمہ چیزیکہ بجائے خویش نیکوست رخ و زلف آن معانی ز اشارتست رخ و زلف بتال رازاں و دہر است نخست از بہر محسوس است موضوع کجا بیند مرا و را ہیچ غایت ہمہ اسباب استدراج و مکر است کجا تفسیر لفظی یا بد او را بماند می کنند تفسیر معنی
--	--

که محسوسات اذلال عالم چو سایه است
 بنزد من خود الفاظ مؤل
 چه محسوسات خواص از عرف عام است
 نظر چو در جهان عقل کردند
 تناسب را رعایت کرد عاقل
 و تشبیه کلی نیست ممکن
 درین معنی کس را با توفیق نیست
 و لے تا با خودی ز نهار ز نهار
 که رخصت اهل دل را در سه حالت
 بر آن کس که شناسد این سه حالت
 ترا چو نیست احوال موافق
 مجازی نیست احوال حقیقت
 کز آن اے دوست ناید ز اهل تحقیق
 بگفتم وصف الفاظ معانی
 نظر کن در معانی سوئے غایت
 بوجه خاص از آن تشبیه می کن
 چو شد این قاعده یک سر مقرر

که این چو طفل و آن مانند دایه است
 بر آن معنی فتاد از وضع اول
 چه داند عام کمال معنی کدام است
 از اینجا لفظها را عقل کردند
 چو سوئے لفظ معنی گشت نازل
 ز جست و جوئے اومی باش سخن
 که صاحب مذہب اینجا غیر حق نیست
 عبارات شریعت را که دارد
 فنا و شکر آن دیگر دلالت
 بداند وضع الفاظ و دلالت
 مشو کافر بنا وانی و تقلید
 نه هر کس یافت اسرار طریقت
 مرا این را کشف باید یا که قصد یقین
 ترا سر بسته کردارے بدانی
 لوازم را یکایک کن رعایت
 بدیگر و جسم را تنزیه می کن
 نمایم زان مثال چند دیگر

اشارت چشم و لب

نگر گز چشم شاهد صیت پیدا	رعایت کن لوازم را بد آنجا
ز چشمش خواست بیماری دستی	ز لعلش گشت پیدا عین هستی
ز چشمش دوست و لهاست و محمود	ز لعلش دوست جانها جمله مستور
ز چشمش او همه دلهای جگر خوار	لب لعلش شفا کس جان بیمار
بچشمش گر چه عالم در نیاید	لبش هر ساعتی لطفی نماید
دست از مردمی و لها نواز د	دست بیچارگان را چاره ساز د
بشوخی جان دهد و آب و در خاک	پدم دادن زند آتش و افلاک
از دهر غمزه دام و دانه شد	وز و هر گوشه میخانه شد
ز غمزه می دهد هستی بشارت	بوسه میکند باز نش عمارت
ز چشمش خون مادر جوش دایم	ز لعلش جان مادر هوش دایم
بغمزه چشم او دل می رباید	بعشوه لعل او جان می نهداید
چو از چشمش لبش خواهی کنایه	غرایس گوید نه آن گوید که آریه
ز غمزه غمزه غمزه را کار ساز د	بوسه هر زمان دل می نواز د
از و یک غمزه و جان دادن از ما	از و یک بوسه و استادن از ما
ز لعلش بالبصر شد حشر عالم	ز لعلش روح پرچم ساکت آدم

جهانے بت پرستی پیشہ کردند
چه نسبت خاک را بارت ارباب
که و لمضع علی عینی چرا گفت
بمیزا زو اسیرا را بنو نو

چو از چشم و لبش اندیشه کردند
وجود ما همه مستی است یا خواب
خرد دارد ازین صد گوشت گفت
تو گوئی دامن از زلف شیر و

استاره زلف

چه شاید گفت ازو چه جای راز هست
مجنبا نید زنجیر مجانبین
سهر زلفش مرا گفتا فراموش
وز دوبرچش آمد راه طالب
همه جانها ازو بوده مقلقل
نه شد یک دل برون از حلقه او
بجالم در یکے کانه نمائند
نماند در جهان یک نفس بومن
بشوخی باز کرد از تن سراو
که گر شب کم شد اندر روز افزو
بدست خویشتن بر وے گره زد

حدیث زلف جانال پس راز هست
میرس از من حدیث زلفا پرچین
ز قدس رستی گفتم سخن ووش
کجی بر رستی چون گشت غالب
همه و لها ازو گشته مسلسل
معلق صد هزاراں دل زهر سو
اگر زلفین مشکین بر فشانند
وگر گیزا روشش پیوسته ساکن
چو دام فتنه می شد چنبر او
اگر سیر پیه شد زلفش چه غم بود
چو او بر کاروان غسل ره زد

<p>نیاید زلف او یک لحظہ آرام ز دور زلف خود صد روز نشیب کرد گل آوم شد آں لحظہ نخست دل ما دارد از زلفش نشانے از ویر لحظہ کار از سر گرفتیم ازاں گرد و دل از زلفش شوش</p>	<p>گئے بام آرد و گاہے کند شام بے بازی پھائے بوالعجب کرد کہ دادش ہوئے آں زلف معطر کہ خود ساکن نہ می گرد و زمانے ز جان خویشتن دل بر گرفتیم کہ از رویش دے دام در آتش</p>
--	--

اشارہ برح و خط

<p>برخ اینچہ منظر حسن خداست رخ خط کشیدہ از نگوئی خط آمد سبزہ دار عالم جان ز تار یکی زلفش روز شب کن خضر وار از سمت ام لے نشانی اگر روئے خطش بینی تو بیشک ز رویش باز دانی کار عالم کسے کو خطش از روئے نکودید مگر رخسار اوسیع الثانیست</p>	<p>مراد از خط جناب کبریاست کہ از بایست ہیروں خوب روئے ازاں گردند نامش آب حیواں ز خطش چشمہ حیواں طلب کن بچو از خطش آب زندگانی بدانی کثرت از وحدت یکایک ز خطش باز خوانی ستر بہم دل من روئے اودر خط او دید کہ ہر حرفے از کجہ معانیست</p>
---	---

ہزاراں حجب علم از پردہ راز
ز خط و عارض زیاں جانان

نہضتہ زیر ہر موئے از دنا ز
بیس بر آب قلب عرش رحمن

اشارہ بحال

کہ اصل مرکزش دور محیط است
و زوشہ خط نفس قلب آدم
کہ عکس نقطہ خال سیاہ است
و زان منزل وہ بیرون شدن نیست
دو نقطہ نہد اندر اصل و حدت
و یا دل عکس خال روئے زیباست
و یا عکس دل آہنجاشد ہویدا
مرا پوشیدہ گشت این راز حاکم
چرا می یابند آخر مختلف حال
گئے چوں زلف او و راضی البست
گئے تار یک چوں خال سیاہ است
گئے دوزخ بود گاہ بہ بہشت است
گئے افتد بر زیر تودہ خاک

بر آں رخ نقطہ خال شبیط است
ازوشہ خط دور ہر دو عالم
از ان حال دل پر خون تباہ است
چو خال خال دل جز خون شدن نیست
بو حدت در نباشد هیچ کثرت
نہ انہم خال او عکس دل ماست
ز عکس خال او دل گشت پیدا
دل اندر روئے او یا اورت در دل
اگر بہت این دل با عکس آن خال
گئے چوں چہنم مخمورش خرابست
گئے روشن رواں چوں روئے ماہ است
گئے مسجد بود گاہ بہ گشت است
گئے برتر شود از بہشت افلاک

پس از نذر و بر گزود و گر بار	شراب و شمع و شاہد راطل بکار
------------------------------	-----------------------------

سوال

شراب و شمع و شاہد راطل بنیت	خوابی شدن آخر چہ و عیسیت
-----------------------------	--------------------------

جواب

<p>شراب و شمع و شاہد عین معنی ہمت شراب و شمع و ذوق و سکر عرفان شراب اینجا و جاجہ شمع مصباح ز شاہد بدول موسیٰ شہر مستند شراب و شمع و جام آن نور انور شراب و شمع شاہد جملہ حاضر شراب بے خودی و کوشش زمانی بخور می تاز خوشبخت دار ماند شراب بے خور کہ جامش بوی یار است شراب بے راطل بے پی ساغر و جام شراب بے خور و جام و چہرہ باقی طویر آن می بود کہ نوت ہستی بخور می دار ہاں خود را ز سر دی</p>	<p>کہ در ہر صولتے اور انجلی است بہین شاہد کہ از کس نیست پناہ ہو و شاہد نسو و بر نور ازواج شرابش آتش و شمعش شجر شد وے شاہد ہمہ آیات کبریٰ است مشغول ز شاہد باری آخر کہ تاز دست خود یا بی امانی وجود قطرہ در دریا رساند پیالہ چہیم مست بادہ خوار است شراب بے بادہ خوار و ساقی آشام سقا ہم رہیم اور است ساقی ترا پاکی و ہر در وقت مستی کہ بدستی بہ اسد یا از نیک مردی</p>
---	--

کسے کو افتد از در گاہ حق دُور
 کہ آدم راز ظلمت صمد شد
 اگر آئینہ دل را زد و وہ است
 ز رویش پر تو می چوں برے افتاد
 جهان جان و در او شکل حیا بست
 شدہ زو عقل کل حیران و مدہوش
 ہمہ عالم چو یک خندانہ اوست
 خرد بست و ملاک مست و جاں مست
 فلک سر گشتہ از روے در بکا پوے
 ملاک خوردہ صاف از کونہ پاک
 عنا سر گشتہ زان یک جرعه سر خوش
 ز بونے جبرعہ کافیا و برضاک
 ز عکس اوتن پزیردہ جاں گشت
 جهان دُلق از او سر گشتہ دایم
 یکے از بونے دروش عاقل آمد
 یکے از نیم جرعه گشتہ صادق
 یکے دیگر فربہ و برده بیکبار

حجاب ظلمت اورا بہتر از نور
 ز نور البیس ملعون ابد شد
 چو خود را بیند اندر وے چہ سودا
 بے شکل حیا بے بروے افتاد
 حیا بش اولیاے ز آفتابست
 فتادہ نفس کل را حلقہ در گوش
 دل ہر ذرہ پیمائے دوست
 ہوا مست و زمیں مست و زمان مست
 ہوا در دل با میدیکے پوے
 بجرعہ ریختی در دے دریں خاک
 فتادہ گداز آب و گداز آتش
 برآمد آدمے تا شد برا فلاک
 ز تابش جان انسر دہ رواں گشت
 ز خان و مان خود ہر گشتہ دایم
 یکے از رنگ صافش ناقص آمد
 یکے از یک صراحی گشتہ عاشق
 می و خجاندہ و ساقی و خمار

زہے دریا دل رند سہ افزا
فراغت یافتہ زافتہ اروا کار
گرفتہ دامن پیہر خرابات

کشیہ جملہ دماند و ہمن یاز
در آتشا سید ہستی را بیک بار
شدہ فایغ ز زہد و خشک طامات

اشارہ بحر ابات

خودی کفر است اگر خود پارسا میرست
کہ التوحید اسقاط الاحسانات
مقام عاشقان لا ابالی است
خرابات آستان لامکان است
کہ در صحیحہ او عالم سراب است
نہ آغازش کس دیدہ نہ غایت
نہ خود را و نہ کس را باز یابی
نہ جملہ مومن و نہ نیز کافر
بتک جملہ خیر و شر گرفتہ
فراغت یافتہ از تنگ و از نام
خیال خلوت و نور کرامات
ز ذوق نیستی پرست او فتادہ

خراباتے شدن از خود را میرست
نشانی دادہ اند اہل خرابات
خرابات از جہان بے مثالی است
خرابات آشیان مرغ جانست
خراباتے خراب اندر خراب است
خراباتیت بے حد و نہایت
اگر صد سال دروے می شستابی
گروے اندر و بے پاوے بے سر
شراب بخودی در سہ گرفتہ
شرابے خوردہ ہر کیے لب و کام
حدیث ماجراے شط و طامات
جوے دروے از دست دادہ

<p>گر و کرده بدرد سے جلد را پاک بجائے اشک خوں از دیدہ ریزاں شدہ چون شاطران کردن اقرار گئے از سرخ روئے پر سر بردا شدہ بے پاؤں چوں چرخ گرداں بدو و جدے از اں عالم رسیدہ کہ در ہر پردہ شکرت حجر گشتہ از ہر رنگ و ہر بوے ہمہ رنگ سیاہ و زرد از رزق شدہ زان صوفی صافی زاو صاف زہر چہاں دیدہ از حد یک نہ گفتہ ز شیخی و مریدی گشتہ بیزار چہ جائے زہد و تقویٰ این چہ شید است بت و زنا و ترسائے ترا بہ</p>	<p>عصا در کوہ و تسبیح و مسواک میان آب و گل افغان و خیمہ گئے از سر خوشی در عالم راز گئے از رو سیاہی رو بدیوار گئے اندر سماع عشق جاناں بہر نعمت کہ از مطرب شنیدہ سماع و جان نہ آخر صوت و حرمت ز سر بیرون کشیدہ دل دہ توے فرو شستہ بیاں صاف مروق یکے پیمانہ خوردہ از مے صاف بجان خاک مزابل پاک رفتہ گرفتہ و امن زندان خسار چہ شیخی و مریدی این چہ قید است اگر روے تو با شد در کہ و نہ</p>
--	---

سوال

بت و زنا و ترسائے درین کوے	ہمہ کفر است و در نہ چیت برگوے
----------------------------	-------------------------------

جواب

بود ز نار بسین عین خدمت
 شود تو حید عین بت پرستی
 از ازل جمله یکے بت باشد آخر
 که بت اندرونے هستی نیست باطل
 ز نیکو هر چه صا در گشت نیکوست
 و اگر شر نیست در وے آن ز غیر است
 بد استی که بت در دین پرستی است
 کجا در دین خود گمراه بودی
 بدین علت شد اندر شیخ کافر
 بشرع اندر پنجا اندت مسلمان
 اگر کفر حقیقی شد پدیدار
 بزیر کفر ایمان نیست پنهان
 و آن من شنی گفت اینجا چه وقت
 فلذا هم بعد ما جاء قل الله
 که گشتی بت پرست ار حق پنجا است
 نگو کرد و نگو گفت و نگو بود
 بدین ختم آمد ختم و فرع ایماں

بت اینجا مظهر عشق است و وحدت
 چو کفر و دین بود قایم به هستی
 چو اشتیاق است هستی را مظهر هر
 نگواندیش کن اے مرد عاقل
 بدان که ایزد تعالی صانع اوست
 وجود اینجا که باشد محض خیر است
 مسلمان گرد بدستی که بت عیست
 و اگر مشرک ز بت آگاه بودی
 ندید او از بت الا خلق ظاهرا
 تو هم گرد و نه بینی حق پنهان
 ز اسلام مجازی گشته بیراه
 درون هر تنی جانیت پنهان
 همیشه کفر و تسبیح حق است
 چه میگویم که دور افتادم از راه
 بدان خوبی رخ بت را که آراست
 هم او کرد و هم و گفت و هم او بود
 یکے بین و یکے گسے و یکے دان

نہ من میگویم این بشنوزت رآن تفاوت نیست اندر خلق رحمن

اشارت بزمار

نشان خدمت آمد عفت زمار	نظر کردم بدیدم اصل این کار
ز هر چه بنگر بود وضع اول	نباشد اهل دانش را مقول
در آرد زمره او فو بهشتی	میال بر بند چوں مرداں بمردی
زمیدان در با گوئے سعادت	برخش علم و چو گان عبادت
اگر چه خلق بسیار آفریدند	ترا از بس این کار آفریدند
بسان قرۃ العین هست احوال	پر چوں علم و ماورست اعمال
سیح اندر جمال پیش از یکجہ نیست	نباشد بے پدر انسان شکی نیست
خیال خلوت و نور کرامات	را کن طرقات و شلم و طامات
جز نبی کبر و ریاد عجب و استیت	کرامات اندر حق پرستیت
همہ اسباب استدرج و مکرات	دریں ره هر چه کال بر باب فقر است
شود ظاہر ہر ہزاراں خرق عادت	ز البیس لعین بے تہادت
گئے در دل نشیند کہ در اندام	کہ از دیوار است آید گاہ از بام
در آرد در تو کفر و فسق و غصیاں	ہمیں داند ز تو احوال پتہاں
بد و لیکن بد پتہاں کے رسی تو	شد البیت الم و در پس تو

کرامات تو گرد خود نمائیست
 کسے کورست با حق آشنائی
 ہمدروے تو در خلقت زہار
 چو با اعمی نشینی مسخ کردی
 مبادا پیچ با اعمت سر و کار
 تلف کردی بہرہ نازنین عمر
 بحیثیت لقب گردند تشویش
 فتادہ سروری اکنوں بہ حال
 نگر و جال اعور تا چسب گونہ
 نمونہ باز ہیں اے مرد حصال
 خزاں را ہیں ہمد در تنگ آں خر
 چو خاجہ قصہ آخر زماں کرد
 بہ ہیں اکنوں کہ کور و کرباں شد
 نما اندر زمانہ رفیق و آرزوم
 بہہ احوال عالم دائر گونست
 کسے کار باب الحق طر دو وقت بہت
 خضر سیکشت آں فسر ز ند طالع

تو فرخنے واپس دعویٰ خداست
 نیاید ہرگز از وسے خود نمائی
 مکن خود را بدیں علت گرفتار
 چہ جائے مسخ یک رہ فتح کردی
 کہ از فطرت شوی ناگہ نگوں مار
 نکوئی در چہ کار است این چنین عمر
 خرے را پیشہ اگر وہ نہ ہے ریش
 ازاں گشتند مردم مختلف حال
 فرستادہ است در عالم نمونہ
 خراور کہ نامش بہت خناس
 شدہ از جہل پیش آہنگ آں خر
 بچہ ہیں جا از ہیں معنی بیان کرد
 علوم دیں ہمہ بر آسماں شدہ
 نمی دار و کسے از جا ہلے شدم
 اگر تو عاقلے بنگر کہ چونسنت
 پر نیکو بد اکنوں شیخ وقت بہت
 کہ اور ابد پدہر با جہد صالح

کنوں باشیخ خود کردی تو اے خر
 چاوالا یوسف الہر من الہر
 اگر وارد نشان باب خود پور
 پس کو نیک اے و نیک بخت است
 و لیکن شیخ دیں گے گردواں کو
 مریدے علم دیں آموختن بود
 کسے از مریدہ علم آموخت ہرگز
 مراد دل نہیں آید کر میں کار
 نہ زان معنی کہ من شہرت ندارم
 شریک چوں خدیں آمد دریں کار
 و گر بارہ رسد عالمے از حق
 اگر کناس نبود در ممالک
 بود جنیت آخر علت غم
 ولے از صحبت ناجنس مگریز
 نگردد جمع عادت با عبادت
 ز ترسانی غرض تجرید دیدم
 ز روح اللہ بگشت این کار

خرے کر خرے از لست بر تر
 چکو نہ پاک گرداند ترا سر
 چکویم چوں بود نور علی نور
 چو میوہ زبدہ سر درخت است
 نداند نیکو از بد بہر زین کو
 چراغ دل زدیں افزودن بود
 ز خاکستر چراغ افزود خست ہرگز
 بہ بندم در میان خلق ز تار
 بلے دارم ولے زان بہت عارم
 خنولم بہتر از شہرت بصد بار
 کہ بر حکمت گیر از اسبلے وق
 ہمہ خلق اوفتد اندر ممالک
 چیں آمد جان و اللہ اعلم
 عبادت خواہی از عادت بہر بہر
 عبادت می کنی بگذر عادت
 خلاص از رقبہ تقلید دیدم
 کہ از روح القدس آمد پدیدار

اگر بای خالص از نفس ناسوت	در آئی در جناب قدس لاهوت
جناب قدس وحدت ویر جانت	که سیم رخ بقا را آشتیانت
هم از الله در پیش تو جان نیست	که از روح قدس در حق نشانیست
هر آن کس که مجرد چون ملک شد	چو روح الله بر چهارم فلک شد
چو رفت او بر فلک گرفت آرام	ز سیر و از سلوک آفت فرجام

مشیل

بود مجوس طفل شیر خواره	ببر و مادر اندر گاهواره
چو گشت او بالغ مرد سفر شد	اگر مرد است همراه پدر شد
عناصر مرتزا چون ام سغلی هست	تو فرزند می پدر آبائی علویست
از آن میگفت عین گاه اسیر	که آهنگ پدر دارم ببالا
تو هم جان پدر سوئی پدر شو	بدر رفتی همسران پدر شو
اگر خواهی که گروی مرد پرواز	جهان جیفه پیش گر گس انداز
به و نال ده مرا این دنیا کے غدار	که جز سنگ را نشاید داد مردار
نسب چه بود مناسب را طلب کن	بجی رود آواز و ترک نسب کن
بسیخچر نیستی هر کوشد شد	فلا انساب نقد وقت او شد
هر آن نسبت که پیدا شد ز شہوت	ندارد حاصلی جز کبر و نخوت

اگر شہوت نبودے در میانہ
 چو شہوت در میانہ کار گیشد
 نئے گویم کہ ماوریا پر کیست
 نہادہ ناقصے را نام خواہر
 عدوے خویش را فرزند خوانی
 مرا بارے گو تا حال غم کیست
 رفیقانے کہ با تو در طریقت
 بصحبت شان اگر یک دہشتینی
 ہمہ افسانہ و افسون و پند است
 بمرودی و ارہاں خود - اچو مرداں
 در شرح اریک و قیقہ ماند مہمل
 حقوق شمع را ز ہنسا رکند
 ز سوزن نیست الا مایہ غم
 حقیقی شوز ہر قید و مذاہب
 نرانا در نظر اغیار و غیر است
 چو بر خیزد ز پیشیت کسوت غنیمہ
 مہدیاعلم بہ حالے کہ ہستی

لہنہا جملہ می گشتی فنا نہ
 یکے ماورشد آں دیگر بد شد
 کہ با ایشان بجرمت باید شد زلیت
 حسودے را لقب کردہ برادر
 ز خود بیگانہ خویشاوند خوانی
 از ایشان حاصلے جز درد و غم نیست
 بے ہزل برادر ہم رفیق
 از ایشان من چہ گویم تا چہ بینی
 بجان خواجہ کالیش خد است
 ولیکن حق کس ضائع مگرداں
 شوی تو در دو کون از دین معطل
 ولیکن خویش را ہم نگہدار
 بجا بگذار چوں عیسے مرہم
 در او در دین نماند را ہر ب
 اگر در سجدے آں عین دیر است
 شود بہر تو مسجد گوشہ دیر
 خلاف و غیر بہر مل کن کہ رستی

<p>بت وز نار و ترسائی و ناقوس اگر خواهی که گردی بندهٔ خاص بره خود را ز راه خویش برگیر باطن نفس با چوں هست کافر ز نو هر لحظه ایمان تازه گردان بے ایمان بود که کفر زاید ریا و سمعه و ناموس بگذار چو پیر ما شو اندر کفر فردی مجرد شود ز هر انکار و استدار</p>	<p>اشارت شد همه بترک ناموس همیا شو برای صدق و اخلاص بهر یک لحظه در ایمان ز سر گیر مشور رختی بدین اسلام ظاهر مسلمان شو مسلمان شو مسلمان ز کفر است آن که زو ایمان فریب بیفکن خرقه و بر بند ز ناز اگر مروی بد دل را بر دے بتر ساز ده ده دل را بیک بار</p>
--	--

اشارت بیت

<p>بت وز نار و ترسائی و ناقوس بت و ترسایچه نورسیت با هر کند او جمله دلمه را و شائسته ز به مطرب که از یک نغمه خوش ز به ساتی که او از یک پیاله شود در خافهٔ مست شبانه</p>	<p>اشارت شد همه با ترک ناموس که از روی بتان دار و مظاہر گمے کرد و معنی نگاه ساتی زند و در خرمن صد زاهد آتش کند پیچود و صد هفتاد ساله کند افنون صلیبی را فسانه</p>
--	--

اگر در مسجد آید در سجده گاه
 رود و در درسه او مست و مستور
 در عشق زاهدان بجایه گشته
 یکے مومن دیگر را کافر او کرد
 خرابات از لیلیں معمور گشته
 همه کار من از دے شد میسر
 و لم از دانش خود صد حجب دشت
 و برآمد از دم آن بت سجده گاه
 ز رویش خلوت جاں گشت روشن
 چو کردم در رخ خویش بنگاه
 مرا گفتا که اے شیا د سالوس
 بیس تازہ و عجب و کبر و پنداشت
 نظر کردن برویت نیم ساعت
 علی الجملہ برخ آن عالم آراے
 سیه شد روے جانم از خجالت
 چو دید ای ماه کز روے چو خورشید
 یکے پیما نہ پر کردہ بمن داد

نہ بگذازد در او یک مرد آگاه
 فقیر از دے شود بجایہ محمود
 ز خان و مان خود آوارہ گشته
 ہمہ عالم پر از شور و شر او کرد
 مساجد از رخس پر نور گشته
 بدو دیدم خلاص از نفس کافہ
 ز عجب و نجات و تلبیس شیدا ست
 مرا از خواب غفلت کرد آسگاہ
 بدو دیدم کہ تا خود کیستم من
 برآمد از میان جانم آہ
 سیر شد عمرت اندر نام و ناموس
 ترا اے نارسیدہ از کہ و داشت
 ہی از روز ہزاراں سالہ طاعت
 مرا با من نمود آن دم سر اپاے
 ز فوت عمر وایم بطل است
 بریدم من ز جان خویش اسید
 کز آن آب آتشی اندر من افتاد

کنوں گفت از من بے تک و بے بود چو آتشا میدم آں پیمانہ را پاک کنوں نہ خستیم در خود نہ ہستم گئے چوں چشم او دارم سرخوش گئے از خوئے او در گلخن من	نفوس لوح ہستی را فرو شوئے در اقامت زمستی بر سبب خاک نہ ہشیارم نہ مجبورم نہ مستم گئے چوں زلف او با شتم شوش گئے از روئے او بگلخن من
--	---

خاتمہ

ازاں گلشن گرفتہ شمسہ باز در او از راز ول گھما شگفتہ است زبان سوسن او جملہ گویا است تا مل کن بجیشم دل یکا یک بہیں معقول و نامعقول حقایق بچشم منکرے منگور او خوار نشان ناشناسی ناسپاسی است غرض زین جملہ آں تاگر کند یاد بنام خویش کردم ختم و پایاں	ہنادم نام اور ارا گلشن راز کہ تا کنوں کسے دیگر نگفتہ است عیون ز گس او جملہ بنیاست کہ تا بر خیزد از پیش تو ایں شک مصنعی کردہ در علم و قایت کہ گھما گرد و اندر چشم تو خوار شناسائی حق در حق شناسی است عزیزی گویدم رحمت بر او باد الہی عاقبت محمود گرداں
--	---

۱۶۹۷۷ تمام شد

ملیہ کاپتہ: شیخ جان محمد انصاری تاجبران کتب علوم مشرقیہ کشمیری بازار لاہور

کتاب امتحانات علوم مشرقی پنجاب یونیورسٹی لاہور

پروفیشنسی این اردو ۱۹۳۰ء	پروفیشنسی این اردو ۱۹۳۰ء
(۱) مصباح القواعد (حصہ سہ) ۱۲	(۱) مصباح القواعد (حصہ سہ) ۱۲
(۲) آب حیات قیمت ۷	(۲) بحر المعانی (حصہ نقد زخافات) ۵
(۳) مجموعہ نظم آزاد قیمت ۸	تذکرۃ البلاغت ۱۲
مدرسہ عالی قیمت ۶	(۳) پنج گنج عالی میں سے چار کلز رطانی ۳
انتخاب سخن حصہ اول (نظم) ۷	گلہ ست سخن نگاری قیمت - - ۴
مجموعہ قصائد ذوق معارف نگار ۸	(۴) ابن الوقت قیمت - - ۷
(۴) غزلیہ ہندی غالب ۸	نیزنگ خیال کمال ۷
یار نگار غالب (فارسی حصہ خارج) ۱۰	اردو کے پستلے ۱۰
قلم علیہ قیمت ۷	(۵) موازنہ انیس و دہرستم اول ۷
(۵) دربار اکبری (تمتہ خارج) ۷	مقدمہ دیوان عالی ۷
(۶) جواب مضمین اردو میں ۷	(۶) جواب مضمین اردو میں ۷
کتاب اداوی	کتاب اداوی
اشراق القواعد خلاصہ مصباح القواعد ۸	اشراق القواعد خلاصہ مصباح القواعد ۸
خلاصہ آب حیات ۸	خلاصہ موازنہ انیس و دہرستم ۸
لذہ البیان شرح قصائد ذوق معارف نگار ۷	بہترین خلاصہ مقدمہ دیوان عالی ۴
خلاصہ دربار اکبری ۷	پرچہ جات پروفیشنسی این اردو ۱۹۳۰ء ۱۲

(۱) ترجمہ اردو سے فارسی میں اور جو آئینہ فارسی

اختیاری مضمون

(۱) روح الامتاع

الفاروق

خیالستان

روایت سے صادق

(۲) دیوان عالی محمد رشید و شاعری

دیوان طالب اردو

مجموعہ قصائد ذاتی محمد فرنگ

کتاب ادوی

اردو خلاصہ دیرپہ (ذریعہ)

اردو ترجمہ فی السے کو رس عربی حصہ شرا

پروفیسر عبدالعزیز عین

پانچ بہترین اردو خلاصہ سیکھنا

اردو ترجمہ چار مقالہ از مولانا محمود صاحب

اردو ترجمہ ابوالفضل دفر اول موسم

فرنگ حاجی بابا اصفہانی زیر دیکھ شرا

اردو ترجمہ مقامات حمیدی

ریاض تنہا ذاتی فرنگ قصائد ذاتی

اردو ترجمہ قصائد ذاتی از منشی عبدالحی مرحوم

المشاہدات شیخ جان محمد الہ بخش تاجران کہتہ بالا ہونے شری

۱. دو خلاصہ ہادیوں نامہ از مرزا جعفر علی سیدی

اردو ترجمہ تاریخ و حقائق (ذریعہ)

۲. اردو ترجمہ خلاصہ تاریخ و حقائق از حضرت

شادان بگرا

۳. چارہر خلاصہ بہترین خلاصہ اخلاق جلالی

۴. از حضرت ساحل بگرا

۵. مبدیہ اشرف یعنی اخلاق جلالی بطور

۶. سوال و جواب قرین تمام سابقہ

۷. امتحانات کے سوالات نمونہ جوابات

۸. یہ کتاب پرچہ فلسفہ اخلاق میں گائی

۹. کی خاصیت ہے

۱۰. گلشن وارندہ ترجمہ شرح اردو

۱۱. اردو ترجمہ کشف المحجوب

۱۲. مفتاح الحقیقت اردو خلاصہ کشف المحجوب

۱۳. درکنون در جواب مضمون از پروفیسر احمد

۱۴. پرچہ جات منشی قاضی ۲۸ تا ۲۹

۱۵. نوٹ :- علاوہ ان امتحانات مولوی - مولوی

۱۶. عالم - مولوی قاضی کی کتب نصاب - ۱۰۱

۱۷. عمدہ و بارعایت ملی ہیں - مخصوص لڑکے

۱۸. فہرست کتب مفت

